

This project is funded by
the European Union

arise Action for Reducing
Inequalities in Education

ARISE – Eğitimde Eşitsizliğin Azaltılması Projesi

Türkiye Politika Notu

MEVCUT DURUM

2019-2020 eğitim öğretim yılında, Türkiye’de örgün eğitime (okulöncesi, ilkökul, ortaokul ve ortaöğretim) kayıtlı olan öğrenci sayısı 16.658.076’dır.¹ Türkiye’deki eğitim verilerini OECD ve diğer ülkelerle karşılaştıran 2019 senesine ait Bir Bakışta Eğitim (Education at a Glance) raporuna göre, Türkiye eğitim kurumlarına yapılan kamu kaynakları harcama oranı sıralamasında en sonda yer almaktadır.² Buna rağmen, Türkiye’de eğitim harcamalarının büyük çoğunluğu olan %75’i kamu tarafından yapılmaktadır.³ Son on yılda, öğretmen sayısı %57,8 artış gösterirken, tüm kademelerdeki toplam öğrenci sayısı yalnızca %13 artış göstermiştir.⁴ Şekil 1’de de gösterildiği gibi, okullulaşma oranı, bazı senelerde görülen ufak istisnalar göz ardı edildiğinde, 2012 yılından beri kademeli olarak artmaktadır.⁵

Şekil 1: Türkiye’de Tüm Kademelerdeki Öğrencilerin Net Okullulaşma Oranları

Eğitim Kademesi	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
Okulöncesi (3-5 Yaş)	%26,6	%27,7	%32,7	%33,3	%35,5	%38,5	%39,1	%41,8
İlkokul	%98,9	%99,6	%96,3	%94,9	%91,2	%91,5	%91,9	%93,6
Ortaokul	%93,1	%94,5	%94,4	%94,4	%95,7	%94,5	%93,3	%95,9
Ortaöğretim	%70,1	%76,7	%79,4	%79,8	%82,5	%83,6	%84,2	%85,0

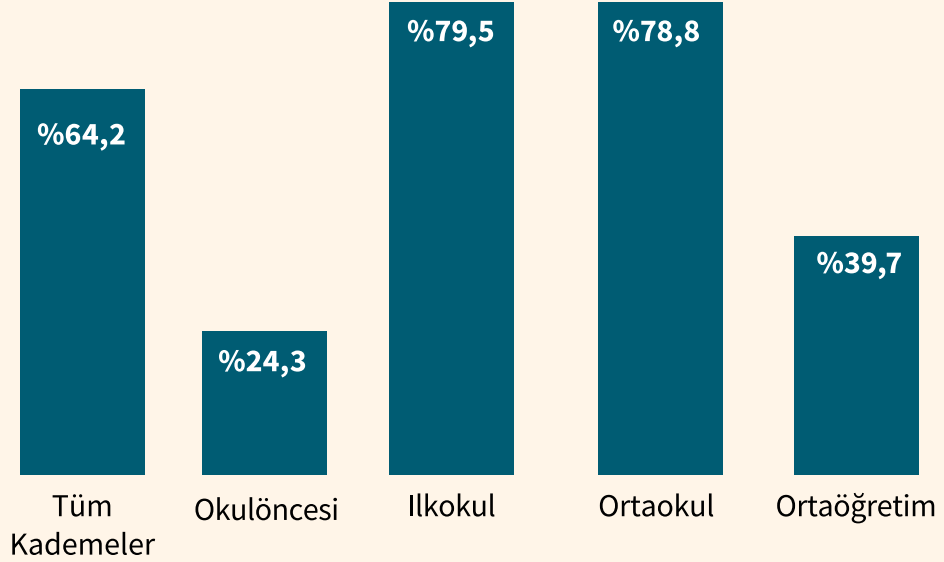
- 1 Veriler yalnızca örgün eğitim kurumlarındaki öğrenci sayısını yansıtmakta ve açık öğretimi kapsamamaktadır.
- 2 OECD, 2018.
- 3 Korlu, 2020.
- 4 Koyuncu ve Düşkün, 2020.
- 5 Arık ve Ergün, 2020.

Equity

Şekil 2:

Türkiye'de geçici koruma statüsüne sahip Suriyeli çocukların net okullulaşma oranları

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURIYELİ ÇOCUKLARIN NET OKULLULAŞMA ORANLARI

Okullulaşma oranlarına özel gruplar temelinde bakıldığında, Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) yalnızca Koruma Statüsü altındaki Suriyeli çocuklara ait verileri açıkladığı görülmektedir. Türkiye'de okul çağındaki Suriyeli toplam çocuk sayısı 1.197.124'tür ve bu grubun okullulaşma oranı %64,2'de kalmaktadır. Bu oranlar okul öncesi için %24,3, ilkököl için %79,5, ortaokul için %78,8 ve ortaöğretim için %39,7'dir.⁶ Özetle, okul dışı kalan çocuk sayısı yaşla birlikte artmaktadır.

Yoksulluğun eğitim kazanımlarına etkisi değerlendirilirken, göreceli yoksulluk ve çocuk yoksulluğu oranları kullanılan önemli göstergeler arasındadır. Türkiye'de eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %60'ı yoksulluk oranı olarak tanımlanmakta ve bu oran göreceli yoksulluğun göstergesi olarak kullanılmaktadır.⁷ 2019 senesinde bu gruba dahil olan fertlerin oranı, 2018'e göre 0,1 puan artarak, %21,3'e ulaşmıştır.⁸ **Çocuk yoksulluğu oranlarına bakıldığında, 2019 senesinde Türkiye'deki çocukların %48'inin yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altında olduğu**

bulunmuştur. Avrupa Birliği'ne üye olan 27 ülkenin bu göstergedeki ortalaması ise %22,2'dir.⁹

ÇOCUK YOKSULLUĞU**%48**

Türkiye

%22,2

AB Ortalaması

PISA 2018 bulguları da sosyoekonomik düzeyin akademik başarıya olan etkisini kapsamlı olarak göstermektedir. Türkiye'de sosyoekonomik düzeyle, farklı PISA testlerinde alınan sonuçlar arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Bir diğer deyişle, daha iyi bir sosyoekonomik arka plan, daha iyi akademik performans anlamına gelmektedir. Bu sebeple, okuma becerisi puanlarındaki %11,4, matematik okuryazarlığındaki %11,3 ve fen okuryazarlığındaki %11'lik varyanslar, öğrencilerin sosyoekonomik düzey farklılıklarına bağlanabilir. Bununla birlikte, Türkiye'de sosyoekonomik düzeyin test sonuçlarına etkisi, OECD ortalamasının altında kalmaktadır. Türkiye'de sosyoekonomik düzeydeki bir birimlik artış okuma, matematik ve fen performansına sırasıyla 25, 25 ve 23 puan olarak yansırken, OECD ortalamasında, bir birimlik artış, testlerde aynı sırayla 37, 36 ve 36 puan artışa sebep olmaktadır.¹⁰

6 MEB HBÖGM, 2020.

7 Eurostat, t.y.

8 TÜİK, 11 Eylül 2020.

9 Eurostat, 17 Aralık 2020.

10 OECD, 2019.

Ne eğitimde ne istihdamda olan gençler (NEET) oranı da eğitim sistemlerinin değerlendirilmesinde kullanılan bir diğer göstergedir. Bu gösterge 15-24 yaş arası gençleri kapsamaktadır. Türkiye’de 15-19 yaş arası genç erkeklerin %13,2’si ne eğitimde, ne de istihdamda iken, bu oran aynı yaş grubundaki kadınlar için %21,2’dir. Bu oranlar 20-24 yaş aralığı için daha da yükselmekte, erkeklerde %22,2, kadınlarda ise %44,4 olarak görülmektedir.¹¹

NEET Oranları (15-19 arası için)

NEET Oranları (20-24 arası için)

TÜRKİYE’DE EĞİTİMDEKİ TEMEL SORUNLAR

Akademik başarıda bölgesel farklılıklar: Coğrafi bölgeler arasındaki farklılıkları gösteren en önemli kaynaklar arasında, TIMSS ve PISA sonuçlarının yanı sıra, MEB tarafından yürütülen Akademik Başarıların İzlenmesi ve Değerlendirilmesi (ABIDE) ile Öğrenci Başarı İzleme (OBA) araştırmaları bulunmaktadır. Bölgesel farklılıklara örnek olarak, 8. sınıf TIMSS 2019 matematik testinde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nin 461 puanla sonuncu, Doğu Marmara Bölgesi’nin ise 511 puanla birinci gelmesi gösterilebilir.¹² Bu araştırmaların sonuçlarına göre, tüm akademik alanlarda temel seviye ve altında performans gösteren öğrenciler sırasıyla en çok Güneydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu bölgelerinde bulunmaktadır.¹³ Ulusal raporda da belirtildiği gibi, bu bölgelerde öğretmenler çok sık değişmekte ve bu durum akademik başarının düşük olmasının ana sebeplerinden birini oluşturmaktadır.

Öğrencilerin başarısını etkileyen okul içi etkenler:

Sosyal kapsayıcılık puanı %67 olan Türkiye, bu ölçekte PISA’ya katılan 78 ülke arasında 59. sırada yer almaktadır.¹⁴ Bu düşük puan, farklı sosyoekonomik arka plandan gelen öğrencilerin aynı okullarda eğitim alma olasılığının düşük olduğunu göstermektedir. Bunun sonucu olarak, okullar öğrencilerin sosyoekonomik düzeyine ve gösterdikleri akademik başarıya göre ayrılmıştır.¹⁵ Okulların kendi içindeki ESCS (ekonomik, sosyal ve kültürel statü) çeşitliliğini gösteren PISA ölçeği de okullar arasındaki gruplaşmayı ortaya sermektedir. Türkiye’nin bu ölçekteki puanı 0,94’tür; bu da, öğrencilerin sosyoekonomik arka planlarına göre gruplanmış olduklarını göstermektedir.¹⁶ Merkezi sınavlardaki rekabet de mevcut olan okul gruplaşmalarını sürdürmekte ve belirginleştirmektedir. Benzer sosyoekonomik düzeyden gelen öğrenciler aynı okullarda eğitimlerini sürdürmektedirler.

Çocuk işçiliği ve NEET: Çocuk işçiliği Türkiye’deki önemli sorunlar arasındadır. TÜİK’in en son yayınladığı 2020 anketine göre, 5-17 yaş arasında çalışan çocuk sayısı 720.000’dir ve bu sayı yalnızca evin dışında çalışan çocukları yansıtmakta; evde temizlik, çocuk bakımı ve diğer ev işlerine yardım eden çocukları kapsamamaktadır. Ayrıca bu ankete Türkiye’de çalışan Suriyeli çocuklar dahil edilmemiştir. 2020 senesinde Okula Dönüş Kampanyası (Back-to-School) kapsamında velilerle yapılan anketlerde, Suriyeli velilerin %26’sı çocuklarının okula devam edememesinin başlıca sebebinin maddi engeller olduğunu, %16’sı da çocuklarının çalıştığını ve bu yüzden okula gitmediğini ifade etmiştir.¹⁷ Önceden de bahsedildiği gibi, Türkiye’de ne eğitimde ne de istihdamda olan gençlerin oranı, özellikle genç kadınlar için, OECD ortalamasının üzerindedir.

2019-2020 eğitim öğretim yılında, 3-5 yaş arasındaki çocukların okullulaşma oranı yalnızca %41,8’dir. Okul öncesi eğitimde okullulaşma oranlarında bir artış gözlemlense de bu oranlar hala belirlenen hedeflerin ve OECD ortalamasının

11 OECD, 2020.

12 MEB, 2020.

13 See ERG, 2019a.

14 PISA, t.y.

15 Ibid.

16 MEB ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2018.

17 Kuruluşlar Arası Koordinasyon, t.y.

gerisinde kalmaktadır. Yine de erken çocukluk eğitiminin önemi ve bu eğitimin sosyoekonomik düzeyi hem etkiliyor, hem de ondan etkileniyor olması gittikçe daha fazla kabul görmektedir.¹⁸

UMUT VAAT EDEN POLİTİKA ÖRNEKLERİ

Öğretmen Temelli Politikalar: Öğretmen hareketliliğini azaltmaya amacıyla yakın zamanda alınan önlemlere rağmen,¹⁹ özellikle kırsal ve daha az gelişmiş bölgelerde öğretmenlerin sık değişmeye devam etmesi, öğrencilerin akademik başarısını olumsuz etkilemekte ve bölgesel başarı farklılıklarına sebep olmaktadır. Bu sebeple, MEB 2019 senesinde köylerdeki öğretmenleri hedef alan bir proje başlatmıştır. Sabancı Vakfı ve Köy Okulları Değişim Ağı (KODA) işbirliğinde yürütülen proje, köy okullarındaki öğretmenlerin sosyal hayatlarını ve mesleki yetkinliklerini iyileştirmek amacını taşımaktadır. Projenin ilk hedefi, birleştirilmiş sınıflarda öğretmenlik yapan 7000 köy okulu öğretmenine ulaşarak, onların mesleki becerilerini geliştirmektir.²⁰

Okul Temelli Politikalar: MEB Mart 2019'da Okul Profili Değerlendirme planını açıklamıştır.²¹ Bu planla okullar arasındaki imkan farklarının azaltılması, tüm Türkiye'de okul sisteminin bütünsel olarak geliştirilmesi ve karar mekanizmasına dayalı politika üretimine katkı yapılması hedeflenmektedir.²² İzleme, değerlendirme ve destekleme aşamalarından oluşan Okul Profili Değerlendirmesi ile, 1) akademik başarı, 2) sosyal, sportif ve kültürel etkinlikler, 3) projeler ve 4) kurumsal

kapasiteye²³ odaklanılmakta ve yaklaşık 50 tane gösterge üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır.²⁴ Okulun profili belirlendikten sonra, okul müdürleri ve öğretmenler tarafından iyileştirmelere dair bir eylem planı belirlenip ve uygulanmakta, sonrasında ise bir "iyileştirme ekibi" onlara katılmaktadır.

Sosyal Politikalar: Türkiye'de sosyoekonomik düzeyi düşük olan öğrencilere yardım amacıyla bazı sosyal yardımlar mevcuttur. Bu yardımlar arasında Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY), taşımali eğitim hizmeti, ücretsiz yemek hizmeti ve parasız yatılı öğrencilere sunulan pansiyon hizmetleri, giyim ve kırtasiye yardımları bulunmaktadır. Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) düşük sosyoekonomik düzeye sahip olan ve ebeveynlerin çalışmıyor durumda olduğu ailelere, çocukların düzenli olarak okula gönderilmesi durumunda sağlanmaktadır. Eylül 2020 verilerine göre; 1,7 milyon aile bu yardımdan yararlanmakta ve Bakanlık aylık olarak 93,5 milyon TL ödeme yapmaktadır.²⁵ Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB), MEB, Türk Kızılayı ve UNICEF ortaklığında, ŞEY programı 2017 senesinde okul çağında olan mülteci çocukları kapsayacak şekilde genişletilmiştir.²⁶ Kasım 2020 verileri, 631.278 Suriyeli çocuğun ŞEY programından yararlandığını göstermektedir.²⁷ Bu programın yanı sıra, resmi okullardaki 16.658.076 öğrenciden 1.152.520 tanesi ulaşım ve ücretsiz yemek hizmetinden yararlanmış,²⁸ ilk, orta ve ortaöğretim seviyesindeki 278.896 öğrenci aylık 307,3 TL burs almış, 328.141 parasız yatılı öğrenci de pansiyon hizmetleri, giyim ve kırtasiye yardımları ile öğrenci harçlıklarından yararlanmıştır.

23 A.g.e.

24 MEB, 13 Mart 2019.

25 Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 19 Ekim 2020.

26 Korlu, 2020.

27 Kuruluşlar Arası Koordinasyon, Türkiye, 2020.

28 Mevcut olarak, ekonomik şartlar göz önünde bulundurulmaksızın, taşımali eğitim ve yatılı okul hizmetlerinden yararlanan tüm çocuklar ücretsiz yemek hakkına da sahiptir. Taşımali eğitim veya yatılı okul hizmeti almadan ücretsiz yemek hizmetinden yararlanan bir çocuk grubu yoktur.

18 Batyra, 2017.

19 Eylül 2016'dan beri MEB, öğretmenlerin mesleklerinin ilk üç yılında kadrolu öğretmenlere kıyasla daha az hak sahibi olarak görev yapmalarını, dördüncü yıllarında ise kadro sahibi olabilmelerini öngören sözleşmeli öğretmenlik uygulamasını uygulamaktadır. Bu dört süresince, öğretmenler başka bir bölgeye atanma talebinde bulunamamaktadır. (bkz. ERG, 2019b)

20 MEB, 26 Aralık 2019.

21 MEB, 13 Mart 2019.

22 MEB, 2019.

ÖNERİLER

Ortaöğretimde, diğer kademelerden daha yüksek olan okul dışında kalan çocuk sayısının düşürülmesi için önlem planları ve politikalar geliştirilmelidir. Bu durumun iyileştirilmesi, özellikle ortaöğretimde okullulaşma oranlarında keskin bir düşüşün gözlemlendiği, Suriyeli mülteci çocuklar için elzemdir.

Roman ve Afgan çocuklar gibi savunmasız etnik gruplara, ayrıca çalışan ve/veya aileleri mevsimlik tarım işçisi olan çocuklara ait daha detaylı veriye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu veriler, gelecekte geliştirilecek önlem politikalarına referans sağlayabilmek için, özel gereksinimli ve engelli çocukları da kapsamalıdır. Bunlara ek olarak, hem ulusal hem de yerel çapta kapsayıcı politikalar uygulanarak, çocukları okuldan dışarı iten veya okul dışını çekici hale getiren etmenler etkisiz hale getirilmeli, böylece eğitimden erken ayrılma ve okul terki engellenmelidir.

Bölgeler ve okullar arasındaki akademik başarı farklarının azaltılması için, daha somut hedefler belirlenmelidir. Okullar arasındaki imkan farklarının azaltılması, ortaöğretime geçişte girilen sınavlardaki rekabeti azaltacaktır. Ayrıca imkanların eşitlenmesi, benzer sosyoekonomik arka plandan gelen çocukların aynı okullarda gruplaşmasını da engelleyecektir.

KAYNAKÇA

- Arık, B. M. ve Ergün, M. (2020). ERG 2020: Öğrenciler ve eğitime Erişim. Ocak 2021, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR20_OgrencilerveEgitimeErisim.pdf
- Batyra, A. (2017). Enrollment in Early Childhood Education and Care in Turkey. ERG ve AÇEV. Aralık 2020, http://en.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/171102_Enrollment-in-Early-Childhood-Education-and-Care-in-Turkey.pdf
- ERG (2019a). Eğitim izleme raporu 2019: Eğitimin içeriği. Kasım 2020, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR_Egitimin_Icerigi.pdf
- ERG (2019b). Eğitim izleme raporu 2019: Öğretmenler. Kasım 2020, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/Egitim-%C4%B0zleme-Raporu-2019_Ogretmenler_.pdf

Eurostat (t.y.). Glossary: At-risk-of-poverty-rate. Ocak 2021, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:At-risk-of-poverty_rate

Eurostat (2020, 17 Aralık). Children at risk of poverty or social exclusion. Ocak 2021, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespm040/default/table?lang=en>

Kuruluşlar Arası Koordinasyon Türkiye (t.y.). *Back to school: Parent survey*. Yayınlanmamış Araştırma.

Kuruluşlar Arası Koordinasyon Türkiye (2020). Turkey: Education sector monthly dashboard - Kasım 2020. Ocak 2021, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/83920>

Korlu, Ö. (2020). Eğitim izleme raporu 2020: eğitim yönetimi ve finansmanı. Kasım 2020, https://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2010/01/EIR2020_EgitimYonetisimiVeFinansmani.pdf

MEB ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2018). Güneydoğu Anadolu Bölgesinde öğretmen hareketliliği projesi değerlendirme raporu. Kasım 2020, <http://www.gap.gov.tr/gap-meb-guneydogu-illeri-ogretmen-hareketliliği-projesi-sayfa-190.html>

MEB (2019). Okul profili değerlendirme. Kasım 2020, http://altieylul.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_03/14101621_okul_profili.pdf

MEB (2019, 13 Mart). 2023 eğitim vizyonu yolunda büyük bir adım: “Okul profili değerlendirme”. Kasım 2020, <https://www.meb.gov.tr/2023-egitim-vizyonu-yolunda-buyuk-bir-adim-okul-profili-degerlendirme/haber/18208/tr>

MEB (2019, 26 Aralık). Köy öğretmenleri mesleki gelişim programı. Kasım 2020, <http://www.meb.gov.tr/koy-ogretmenleri-mesleki-gelisim-programi/haber/19987/tr>

MEB (2020). TIMSS 2019 Türkiye ön raporu. Ocak 2021, http://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_12/10173505_No15_TIMSS_2019_Turkiye_On-Raporu_Guncel.pdf

MEB HBÖGM (2020). Geçici koruma kapsamı. Ocak 2021, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_11/18114946_17155955_3_KASIM_2020__YN-TERNET_BULTENY_Sunu.pdf

OECD (2018). Education at a Glance 2018: OECD Indicators. Kasım 2020, <https://doi.org/10.1787/eag-2018-en>

OECD (2019). PISA Results - Volume II: Chapter 2: Students' socio-economic status and performance. Aralık 2020, <https://doi.org/10.1787/888934038609>

OECD (2020). Youth not in employment, education or training (NEET). Aralık 2020, <https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm>

TÜİK (2020, 11 Eylül). Gelir ve yaşam koşulları araştırması, 2019. Ocak 2021, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820>